

УДК 339.56

РОЛЬ ЗОВНІШНЬО-ТОРГІВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Голубій І. Є.

Кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Анотація. *Інтенсифікація впливу світовогосподарських процесів на розвиток національної економіки відбувається в контексті підвищення конкуренції та збільшення значення транснаціональних факторів розвитку. Глобальна фінансова криза підтвердила уразливість української економіки від зовнішніх факторів, що виражаються в конкретних діях торговельних партнерів країни. В цьому зв'язку істотно підвищується значення зовнішньоторговельної політики як одного з найважливіших інструментів соціально-економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності економіки та забезпечення захисту національних товаровиробників. Збільшується вплив внутрішніх заходів регулювання зовнішньої торгівлі в загальному арсеналі заходів забезпечення економічної безпеки.*

У статті досліджується питання впливу реалізації зовнішньоторговельної політики на забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної нестабільності. Здійснено аналіз ефективності реалізації зовнішньоторговельної в Україні та визначено напрями її удосконалення. Окреслено шляхи підвищення ролі зовнішньоторговельної у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку. Надаються пропозиції щодо зміцнення позицій вітчизняної економіки.

Особливу увагу приділено узагальненню особливостей, специфіки трансформації зовнішньоторговельних відносин і проблемам формування сучасної національної зовнішньоторговельної політики, встановленню пріоритетів реалізації національних інтересів України за умов її інтеграційного розвитку.

Ключові слова: *зовнішньоекономічна політика, зовнішньоторговельна політика, конкурентоспроможність економіки, глобалізація, експорт, імпорт.*

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, які відбувалися в економіці України останніми роками, а також зміна економічної кон'юнктури у глобальному економічному середовищі обумовили необхідність формування та реалізації ефективної економічної зовнішньоторговельної політики. Насамперед, необхідність підвищення ефективності зовнішньоторговельної політики полягає посиленні позицій країни на світовому ринку, що забезпечуватиме конкурентоспроможність національної економіки у глобальному середовищі. Виважена та науково обґрунтована зовнішньоторговельна політика має бути одним з інструментів загальної стратегії України на шляху забезпечення сталого економічного розвитку, що в свою чергу значно посилить міжнародні позиції та міжнародний авторитет України.

Важливість проведення наукових розвідок у сфері зовнішньоторговельних відносин підтверджується й основними програмними документами уряду, зокрема Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна еко-

номіка, ефективна держава» [1] передбачається здійснення Реформи у сфері міжнародної інтеграції та співпраці спрямовані на вироблення цілісної й збалансованої зовнішньоекономічної політики, підвищення конкурентоспроможності й інвестиційної привабливості економіки України. Цілями реформи є: поліпшення умов торгівлі на зовнішніх ринках для вітчизняних виробників з метою збільшення обсягів експорту, підвищення його географічної й товарної диверсифікованості, у тому числі за рахунок товарів з вищою доданою вартістю; інтеграція України у внутрішній ринок ЄС шляхом створення зони вільної торгівлі як стратегічний орієнтир зовнішньої й внутрішньої економічної політики держави; скасування вилучень та обмежень з режиму вільної торгівлі з країнами СНД і поглиблення співпраці з перспективними торговельними партнерами й регіональними інтеграційними об'єднаннями.

Мета статті – визначення проблем та перспектив розвитку зовнішньо-торгівельної політики у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної нестабільності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розвитку зовнішньо-торгівельної політики в Україні присвячено наукові праці Н. Горіна, О. Гребельника, Е. Зінь, С. Ківалова, О. Кириченко, О. Кузьміна, Ю. Макогона, Н. Науменка, В. Новицького, М. Пазухи, А. Осики, А. Румянцева, Ф. Рут, І. Савчук, Н. Ткаченка, В. Третьяка, А. Філіпенка, О. Шниркова та інших. Наукові праці дослідників переважно присвячені загальним питанням розвитку зовнішньої торгівлі України, а також деякою мірою охоплюють проблеми ринкової трансформації в контексті позицій України в системі світогосподарських відносин.

Поряд з цим додаткової наукової аргументації потребують питання підвищення ролі та реалізації ефективної зовнішньо-торгівельної політики у контексті забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної нестабільності. Вищезазначене підтверджує актуальність проведення наукових досліджень у цій сфері.

Основні результати дослідження. Насамперед нагадаємо, що конкурентоспроможність держави у загальноприйнятому розумінні є здатністю країни (її державних інститутів) забезпечити своїм громадянам і підприємствам більші переваги, ніж інші країни. У цьому випадку йдеться про ефективність формування та реалізації зовнішньо-торгівельної політики. Поряд з цим, для визначення конкурентоспроможності країни існує ряд факторів: внутрішній економічний потенціал; зовнішньоекономічні зв'язки; державне регулювання; кредитно-фінансова система; інфраструктура; система менеджменту; науково-технічний потенціал; трудові ресурси.

До конкурентних переваг держави можна віднести: високі витрати з держбюджету на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи; високі витрати в розвиток людини; стабільність політичної і правової системи країни; частка ВВП на душу населення; висока тривалість життя; висока ефективність використання ресурсів; оптимальний експорт; низька інфляція; наявність природних ресурсів і сприятливий клімат, вигідне географічне положення країни; значна частка конкурентоздатних організацій в країні; конкурентоспроможність трудових ресурсів; гнучкість фінансової системи країни; динамічність внутрішнього ринку; відсутність державної заборгованості; висока утворена населення в країні; висока конкуренція у всіх сферах діяльності; відвертість країни, високий рівень міжнародної інтеграції і кооперації; висока якість інфраструктури ринків і регіонів; низькі податкові і митні ставки; висока культура бізнесу в країні; високий рівень інформаційного забезпечення управління країною.

Україна на сьогоднішній день не використовує свій зовнішньо-торгівельний потен-

ціал [2]. Фактор екстенсивності розвитку експорту майже вичерпаний. Потрібні якісні зміни: збільшення частки кінцевої продукції в загальному обсязі експорту; підвищення ефективності експортних операцій; відновлення присутності на традиційних ринках і розширення торгових плацдармів на нових напрямках; на кінець, удосконалення державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності.

Під впливом кризових процесів відносні переваги, пов'язані з такими розвиненими факторами, як науково-технічний потенціал і якість трудових ресурсів, якими володіє і Україна, у конкурентних умовах світового ринку являється недовговічними, оскільки наслідком погіршення економічної ситуації стає згортання виробництва та деіндустріалізація експорту і економіки в цілому. Сприяє цьому і некритичне застосування рекомендацій щодо обмеження ролі держави, якій за умов глобалізації світогосподарських зв'язків належить, на думку деяких дослідників, дуже значна роль у боротьбі проти нееквівалентного привласнення національного багатства та прибутків вітчизняних виробників і торговців лідерами світового економічного розвитку [7].

На сьогодні основними негативними тенденціями вітчизняного експорту є наступне:

По-перше, низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг: Українська продукція є надзвичайно енергоємною через великий ступінь зношення основних фондів та застарілих технологій; найнижчий показник внутрішнього попиту різко обмежує використання наявних виробничих потужностей. Чинні механізми підтримки (фінансування) експорту далекі від досконалості. У свою чергу, високі процентні ставки на кредитному ринку України, обмежений доступ до «довгих» кредитних ресурсів призводять до того, що для українських експортерів фінансові ресурси сьогодні обходяться в рази дорожче, ніж для їхніх західних конкурентів.

По-друге, нерозвиненість базових інститутів ринкової економіки: держава не змогла створити умови для підвищення конкурентоспроможності національного бізнесу.

По-третє, недосконалість механізмів державного регулювання: нераціональна експортна політика, тобто нездатність держави правильно визначити структуру та пріоритети зовнішньої торгівлі; не прогнозована валютна політика, яка створює додаткові ризики для експортерів. Відсутні також стабільні правила державного регулювання експорту, що дало б можливість мінімізувати витрати підприємств на здійснення зовнішньоторгівельних операцій.

По-четверте, нерозвиненість ринкової інфраструктури підтримки експорту. Відсутність надійних і ефективних систем фінансування, страхування експорту, дієвих механізмів просування товарів на міжнародні ринки, надійного технічного сервісу тощо. Тобто, в Україні відсутня система інформаційної підтримки експортерів, що має місце в більшості розвинених країн.

По-п'яте, загострення міжнародної конкуренції. На перспективних і найбільш динамічних сегментах світового ринку конкурують західні транснаціональні корпорації. Навіть окремі конкурентні виходи України (наприклад, проекти підприємства «Антонов») зустрічають найпотужніше блокування транснаціональних гігантів. Вихід на міжнародні ринки машин і устаткування нових конкурентів (Китай, Індія, Таїланд та інші) загострюють конкурентну боротьбу і витісняють підприємства пострадянських держав.

По-шосте, підвищення вимог до технологічного рівня і якості товарів на міжнародних ринках. Рівень конкурентоспроможності продукції все більше визначається швидкістю впровадження технологічних інновацій і гарантіями якості. Для України (з її нерозвинутою технологічною базою) така трансформація пріоритетів у глобальному середовищі представляє серйозну проблему.

По-сьоме, політика протекціонізму з боку іноземних держав. Зокрема впливові країни

проводять політику державного протекціонізму, а нерідко вдаються до політичного тиску на конкурентів, насамперед на ринках озброєнь і високотехнологічної продукції, а також продовольчих ринках. Використовуються все більш витончені форми протекціонізму, спрямовані на дискримінацію українських експортерів, використовуються різні технічні, екологічні, санітарні та інші стандарти, що ускладнюють процедуру сертифікації продукції, вимоги до форм і методів збуту, технічного сервісу. При цьому, уряд України не має ефективних важелів впливу на ці процеси, а тому державні структури не в змозі надати серйозну підтримку вітчизняним компаніям у боротьбі за великі міжнародні контракти.

По-восьме, неефективність політики України у сфері міжнародної економічної інтеграції. Слабка інтеграція в міжнародні економічні структури серйозно обмежує присутність нашої країни на пріоритетних для неї ринках.

У 2012 році обсяги експорту-імпорту товарів та послуг суттєво не змінилися порівняно з 2011 роком. Експорт товарів та послуг у 2012 році становив 82,4 млрд. дол. США і збільшився проти 2011 р. на 0,3%, імпорт – 91,4 млрд. дол. і на 2,9% відповідно. При цьому, з 2007 р. в Україні спостерігається від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу, яке обумовлене від'ємним сальдо зовнішньої торгівлі товарами. За 2012 р. воно становило 9 млрд. дол. (у 2011р. – 6,6 млрд. дол.) [4].

Загальний обсяг експорту товарів та послуг до країн СНД становив 31,3 млрд. дол. США, та зменшився проти 2011 року на 3,4%, порівняно з 2007 року збільшився – на 44%, до країн ЄС – 20,9 млрд. дол., зменшився проти 2011р. – на 3%, порівняно з 2007 р. збільшився – 23,8%.

Загальний обсяг імпорту товарів та послуг до країн СНД становив 35,7 млрд. дол. США, та проти 2011 р. зменшився на 7%, порівняно з 2007р. збільшився – на 35,9%, до країн ЄС – 29,9 млрд. дол. та збільшився відповідно – на 2,4% та 20,3%.

Традиційно вагому частку в зовнішній торгівлі України займають товари. Так, у 2012р. частка товарів в загальному експорті країни складала 83,5%, в імпорті – 92,6%. Зовнішньоторговельні операції з товарами у 2012 р. Україна здійснювала з партнерами із 215 країн світу. Експортували товари до 191 країни світу, імпортували – із 207 країн.

Експорт товарів у 2012 році становив 68,8 млрд. дол. США, та збільшився на 0,6% проти обсягу 2011 року та на 39,6% проти обсягу 2007 р., імпорт товарів – 84,7 млрд. дол., та збільшився на 2,5% та 39,7% відповідно. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 15,9 млрд. дол. (у 2011 р. також негативне – 14,2 млрд. дол.) [4].

На формування від'ємного сальдо вплинули окремі товарні групи: палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (–22,6 млрд. дол.), засоби наземного транспорту, крім залізничного (–5,4 млрд. дол.), механічні машини (–3,4 млн. дол.), фармацевтична продукція (–3,1 млн. дол.) електричні машини (–2,7 млн. дол.), пластмаси, полімерні матеріали (–2,6 млн. дол.) та різноманітна хімічна продукція (–1,1 млн. дол.).

Основними торговельними партнерами України є країни СНД та країни ЄС. В експорті, у порівнянні з 2011 р., частки країн СНД та ЄС зменшились і відповідно становили 36,8% та 24,8% (38,3% та 26,3% у 2011 р.). В імпорті частки країн СНД та ЄС також зменшились і складала – 40,7% та 30,9% (проти 45% та 31,2%).

Найсуттєвіші експортні поставки у 2012 р. здійснювались до Російської Федерації – 25,6% від загального обсягу експорту (залізничні локомотиви, чорні метали, механічні машини), Туреччини – 5,4% (чорні метали, жири та олії тваринного або рослинного походження, добрива), Єгипту – 4,2% (зернові культури, чорні метали, жири та олії тваринного або рослинного походження), Польщі – 3,7% (чорні метали, руди, шлак і зола, насіння і плоди олійних рослин), Італії (чорні метали, насіння і плоди олійних рослин, зернові

культури) та Казахстану (залізничні локомотиви, вироби з чорних металів, механічні машини) – по 3,6%, Індії – 3,3% (жири та олії тваринного або рослинного походження, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, добрива) [4].

Протягом останніх років основні позиції українського експорту залишились майже незмінними. У структурі товарного експорту у 2012 р. переважали чорні метали та вироби з них – 26,4% (з них чорні метали – 22,3%) від загального обсягу експорту, продукти рослинного походження – 13,4% (з них зернові культури – 10,2%), мінеральні продукти – 11,1% (з них палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки – 5,3%), механічні та електричні машини – 10,2% (механічні – 5,5%, електричні – 4,7%), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 8,7% (у т. ч. залізничні локомотиви – 6%), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 7,4%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 6,1%, готові харчові продукти – 5,1%.

У 2012 р. найвагомійші імпорتنі надходження товарів здійснювались з Російської Федерації – 32,4% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, механічні машини, чорні метали), Китаю – 9,3% (електричні та механічні машини, взуття), Німеччини – 8% (механічні машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного, фармацевтична продукція), Білорусі – 6% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, засоби наземного транспорту, крім залізничного, добрива), Польщі – 4,2% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, пластмаси, полімерні матеріали, папір та картон), США – 3,4% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, механічні машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного) та Італії – 2,6% (механічні та електричні машини, пластмаси, полімерні матеріали) [4].

У структурі імпорту товарів значна частка традиційно припадала на мінеральні продукти – 32,5% (у тому числі газ природний – 16,6%, кам'яне вугілля – 3,1%). На імпорт механічних та електричних машин припадало 15,5% (механічних – 8,5%, електричних – 7%), продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 10,1% (у т. ч. фармацевтичної продукції – 3,9%), засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів – 9,5% (у т. ч. засобів наземного транспорту, крім залізничних – 7%), недорогих металів та виробів з них – 6,2% (у т. ч. чорних металів та виробів з них – 4,2%), полімерних матеріалів, пластмаси та виробів з них – 5,3% (у т. ч. пластмаси, полімерних матеріалів – 4%), готових харчових продуктів – 3,5%, текстильних матеріалів та текстильних виробів – 3%.

В Україну надійшло іноземної давальницької сировини на 3406,1 млн. дол. Експорт готової продукції з імпоротної давальницької сировини становив 5081 млн. дол. За 2012 р. експорт давальницької сировини становив 118,2 млн. дол. У той же час до України імпортовано готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, на 161,6 млн. дол. [4].

Обсяг експорту гуманітарної допомоги Україні за 2012 р. становив 0,6 млн. дол. США (Україна надала гуманітарну допомогу тільки Російській Федерації). В той же час Україні надана гуманітарна допомога 36 країнами світу на 56,6 млн. дол.

Бартерні (товарообмінні) операції у 2012р. становили як в експорті так і в імпорті – по 0,2 млн. дол.

Найактивніше здійснювали експортно-імпорتنі операції підприємства м. Києва, Донецької, Дніпропетровської, Київської, Луганської та Одеської областей.

У 2012 р. порівняно з 2011 р. індекси середніх цін становили в експорті 98,1%, в імпорті – 110,2%, фізичного обсягу відповідно 102,6% та 93,4%.

Зовнішньоторговельні операції з послугами у 2012 р. Україна здійснювала з партне-

рами із 230 країн світу. Надавалися послуги 229 країнам світу, одержувалися – від 179 країн.

Експорт послуг у 2012 р. становив 13,6 млрд. дол. США, по відношенню до 2011 р. складав 98,6%, і збільшився на 50,5% по відношенню до 2007р.; імпорт послуг становив 6,7 млрд. дол., і збільшився на 8% та 35,2% відповідно. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі послугами становило 6,9 млрд. дол. (у 2011р. також позитивне – 7,6 млрд. дол.).

На формування позитивного сальдо вплинули в основному обсяги трубопровідного транспорту, позитивне сальдо яких становило 3,2 млрд. дол., морського транспорту (1 млрд. дол.), залізничного, різних ділових, професійних та технічних послуг та повітряного транспорту (по 0,9 млрд. дол.).

Основними торговельними партнерами України є країни СНД та ЄС. Але при цьому, у порівнянні з 2011 р., частка країн СНД в експорті зменшилась на 1 в.п. і становила 44,3%, в імпорті – на 0,2 в.п. і становила 18,6%. Частка країн ЄС в як експорті, так і в імпорті збільшилась відповідно на 2 в. п. та 0,5 в. п. і становила відповідно 28,2% і 54,9%.

Значна частка українського експорту послуг припадає на Російську Федерацію. Серед головних торговельних партнерів, що одержували послуги від України, можна також відмітити Велику Британію, США, Швейцарію, Німеччину, Кіпр та Бельгію.

Протягом останніх років основні позиції структури експорту послуг залишилися майже незмінними. У 2012р. серед послуг, які були надані Україною, значну частку від загального обсягу експорту традиційно займали транспортні послуги (62,8%). На експорт різних ділових, професійних та технічних послуг припадало 14,4%, комп'ютерних (5,9%), послуг з ремонту (4,2%), послуг з подорожей (4,1%) та послуг зв'язку (2,6%).

У структурі імпорту послуг переважали транспортні послуги (25,2%), різні ділові, професійні та технічні послуги (16,1%), фінансові послуги (14,1%), державні послуги, які не віднесені до інших категорій (8,9%), послуги з подорожей (8,5%), роялті та ліцензійні послуги (6,2%), комп'ютерні послуги (4,6%), інші ділові та будівельні (по 3,9%). У 2012р. найвагомійші обсяги послуг одержувалися від Російської Федерації, Кіпру, Великої Британії, Німеччини, США, Туреччини, Швейцарії, Австрії.

Найсуттєвіші збільшення експорту послуг спостерігалися Маршалловим Островом, Німеччині, Данії, Великій Британії та Естонії. Одночасно зменшилися обсяги експорту послуг Швейцарії та Російській Федерації.

Найбільші зростання імпорту послуг, відслідковувалися в обсягах від Німеччини, Кіпру, Великої Британії, Туреччини, Російської Федерації та Польщі. При цьому зменшення відбулися в обсягах послуг від Віргінських Островів (Британія), Франції, Австрії та Італії [4].

Найактивніше здійснювали експортно-імпорتنі операції підприємства м.Києва, Одеської, Донецької, Дніпропетровської, Київської, Харківської областей та Автономної Республіки Крим.

В даний час зовнішньоторговельна політика України орієнтована на: продаж на зовнішніх ринках індустріальної та сировинної продукції, меншою мірою продукції з високою доданою вартістю; інноваційну діяльність, як необхідні аспекти виходу на зовнішні ринки з більш конкурентоздатної продукцією.

Сучасні процеси глобалізації вимагають від України якомога ширшого залучення її в міжнародну торговельну систему. Розвиток співробітництва з ЄС, тобто підтримка процесу демократичних та економічних перетворень в Україні, що дозволить не тільки кількісно збільшити обсяги експорту, а й змінити його структуру [5].

У зв'язку із вищезазначеним цікавим є досвід країн центральної та східної Європи

(ЦСЄ). Під час адаптації зовнішньої торгівлі країн ЦСЄ були пов'язані у першу чергу оптимізацією структури експорту-імпорту та виходом на нові світові ринки. Адаптація країн ЦСЄ до спільної торговельної політики ЄС була пов'язана з:

- а) використанням односторонніх охоронних заходів з метою захисту аграрного сектора та протидії демпінгу;
- б) гармонізацією норм у сфері конкуренції та захисту прав споживачів;
- в) ефективною конкурентною політикою, характерною для повноцінної ринкової економіки;
- г) лібералізацією банківського сектора [1].

Лібералізація зовнішньої торгівлі у країнах-членах ЄС передбачала вдосконалення систем оподаткування, розвиток сектора малого та середнього підприємництва, зниження процентної ставки за рахунок зменшення премії за ризик реальної інтеграції країн ЦСЄ до ЄС. У той же час існували труднощі у боротьбі з корупцією, імплементацією санітарних норм та харчових стандартів ЄС, вдосконаленням державного управління, створенням передумов для реструктуризації важкої промисловості та сільського господарства, а також випереджувального зміцнення фінансового сектора. Досвід країн ЦСЄ свідчить, що ефективне державне регулювання є необхідним елементом створення конкурентоспроможної національної економіки поліпшення фіскальної дисципліни. Адаптацію країн ЦСЄ до нових умов господарювання полегшили спеціалізовані програми ЄС (SEPAR, PHARE, ISPA).

Практичний досвід країн ЦСЄ засвідчує позитивний баланс переваг і недоліків торговельної лібералізації, проте переважання імпорту може означати, що конкурентоспроможність товарів і послуг національного виробництва залишається низькою, передусім у сегменті технологічних виробництв. Експорт необхідно стимулювати на основі реалізації комплексу заходів державного регулювання:

- а) створення системи страхування експорту;
- б) вдосконалення податкової системи у напрямі стимулювання експорту;
- в) адаптація експортно-імпортного законодавства до вимог ЄС.

Дослідження науковцями структурних моделей окремих країн (Польща, Чехія, Угорщина, Словенія) дозволили зробити такі висновки: збільшення експорту поліпшувало динаміку промислового виробництва, причому найвідчутніше – у Польщі та Чехії, але зменшення безробіття спостерігалось лише у Словенії, тоді як протилежна ситуація була у Польщі; «витіснення» внутрішнього промислового виробництва імпортом простежувалося лише в Угорщині. У Польщі та Угорщині збільшення імпорту призводило до зниження безробіття, але одночасно супроводжувалося пришвидшенням інфляції, що могло бути наслідком підтримання плаваючого обмінного курсу, коли девальвація грошової одиниці (як один із наслідків збільшення імпорту) сприяла збільшенню експорту та промислового виробництва, але супроводжувала пришвидшення інфляції; вплив країн ЄС-15 здійснювався переважно через стимулювання експорту (відповідної залежності не виявлено лише у Чехії) [1].

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наявні тенденції розвитку зовнішньо-торгівельної політики, зокрема негативне торговельне сальдо, збільшення сировинного перекоосу в структурі експорту, наявність значного розриву між експортом та імпортом свідчать про те, що необхідною умовою інтенсифікації зовнішньоторгівельної діяльності на сучасному етапі стає, насамперед, підвищення ефективності використання вітчизняного експортного потенціалу.

Україна експортує продукцію з низьким ступенем обробки і в той же час імпортує ви-

сокотехнологічну продукцію: електричні машини, устаткування, полімерні матеріали, пластмаси, фармацевтичну продукцію тощо, що не дозволяє вийти країні на новий рівень економічного розвитку. Змінити співвідношення на користь більш прогресивних форм зовнішньоторговельного співробітництва можна шляхом поступального входження нашої країни в європейські структури при зваженому співробітництві в рамках ЄСП. Таким чином, серед вітчизняних зовнішньоторговельних векторів повинні бути розставлені пріоритети.

Особливо актуальним є збільшення обсягів експорту та загалом підвищення ефективності зовнішньоторговельної політики в умовах глобальної нестабільності. Поряд з вищезазначеним необхідна відмова від монополії зовнішньої торгівлі, перехід до системи вільного підприємництва в Україні, дозвіл багатоманітності форм власності на засоби виробництва висувають на перший план питання про межі втручання держави у зовнішню торгівлю, у тому числі й в політику експорту. Безперечно, кожна держава дбає про захист вітчизняного виробника, опікується зовнішньою торгівлею, сприяє розвитку експорту для поповнення державної скарбниці, збільшення у власній країні робочих місць.

У зв'язку з цим питання децентралізації зовнішньоторговельної політики України в сучасних умовах набуває особливого значення. Впливовим чинником покращення динаміки зовнішньої торгівлі, розширення географічної структури експорту та її складових може стати зміна цінової конкурентоспроможності за рахунок зменшення трансакційних витрат в регіональній економіці, особливо прикордонних регіонів. Іншим чинником сприяння стимулюванню ділової активності населення регіонів, в першу чергу в малих містах та монофункціональних містах може бути розбудова транспортної та фізичної інфраструктури.

Дослідники серед мотивів децентралізації зовнішньоторговельної політики України відзначають: ефективніше використання місцевих ресурсів; формування локальних факторів продуктивності; можливість сприяння кращому задоволенню інтересів і потреб домашніх господарств, підприємств і громадян загалом, тобто підвищення рівня та якості життя територіальної громади; формування та нарощування соціального капіталу; налагоджування тісного контакту та плідної взаємодії місцевої влади та підприємництва – підприємці задіяні у консультативних радах при органах влади, чиновники залучені до наглядових рад або рад директорів підприємств [3].

Проте втручання держави у ці процеси, підтримка вітчизняного товаровиробника має ґрунтуватися на демонополізації. Державна зовнішньоторговельна політика має, у свою чергу, всіляко сприяти експорту готових виробів, тобто продукції обробної галузі.

В умовах глобалізації та нестабільності світових ринків на сучасному етапі розвитку важливим є проведення ґрунтовних маркетингових досліджень міжнародного ринку, пошук можливостей збільшення експансії вітчизняних товарів.

Список використаної літератури

1. Бліхар М. М. Зовнішньоторговельна політика країн центральної та східної Європи в умовах членства ЄС // автореф. дис. канд. економ. наук. – Київ, 2010. – 21 с.
2. Вахненко Т. Товарный экспорт Украины в системе мирохозяйственных связей // Экономика Украины. – 2006. – № 9. – С. 38-44.
3. Заходи з децентралізації зовнішньоторговельної політики України в умовах багатостороннього регулювання торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/januar2009/24.htm>.
4. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2012 році [Електронний ресурс].

- Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Кухарська Н. Експортно-імпортна політика України: роки незалежності // Регіональна економіка. – 2005. – № 3. – С. 39-48.
  6. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.
  7. Сучасна зовнішньоторговельна політика України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://referatu.com.ua/referats/7378/34701/?page=17>.

THE ROLE OF FOREIGN TRADE POLICY TO ENSURE THE COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY IN TERMS OF GLOBAL INSTABILITY

Golubiy I.

Ph.D., Associate Professor of International Business, Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University.

Abstract. *Intensification impact svitovohospodarskyh processes on the development of the national economy is in the context of increasing competition and increasing importance of transnational development factors. The global financial crisis has confirmed the vulnerability of the Ukrainian economy on external factors that are expressed in concrete actions of the country's trading partners. In this regard, significantly increased the value of foreign policy as a key tool for social and economic development, improving the competitiveness of the economy and protect national producers. Increasing the impact of internal control measures of foreign trade in general arsenal of measures to ensure economic security.*

The article examines the impact of the implementation of foreign trade policy to ensure the competitiveness of the national economy in terms of global instability. The analysis of the effectiveness of implementation of foreign trade in the Ukraine and identifies areas of improvement. The ways to increase the role of foreign trade in ensuring the competitiveness of the national economy on the world market. Provides suggestions for strengthening the position of the domestic economy.

Particular attention is paid to the generalization of features specific transformation of foreign relations and the problems of the formation of modern national foreign policy, establishing priorities of Ukraine's national interests given its integration development.

Key words: *foreign policy; foreign trade policy; competitiveness of the economy; globalization; exports; imports.*

Referances

1. Blihar MM Foreign Policy in Central and Eastern Europe in terms of EU membership // Thesis. Thesis. candidate. economy. sciences. – Kyiv, 2010 – 21 p.
2. Vakhnenko T. Товары Ukraine in the export system mycosystem bonds // Economy of Ukraine. – 2006. – №9. – P. 38-44.
3. Measures to centralize foreign policy of Ukraine in the context of multilateral trade regulation [electronic resource]. – Mode of access: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/januar2009/24.htm>
4. Ukraine's foreign trade in goods and services in 2012 [electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Kuharska N. Export-Import Policy of Ukraine: the years of independence // Regional Economics. – 2005. – № 3. – P. 39-48.
6. Economic Reform Program for 2010-2014 «Prosperous Society, Competitive Economy, Effective State» [Elec-

tronic resource]. – Mode of access: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.

7. Modern Foreign Policy of Ukraine [electronic resource]. – Mode of access: <http://referatu.com.ua/referats/7378/34701/?page=17>.

РОЛЬ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТОРГОВОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

Голубий И. Е.

Кандидат экономических наук, доцент кафедры международного бизнеса Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Аннотация. *Интенсификация воздействия мирохозяйственных процессов на развитие национальной экономики происходит в контексте повышения конкуренции и увеличения значения транснациональных факторов развития. Глобальный финансовый кризис подтвердил уязвимость украинской экономики от внешних факторов, выражающиеся в конкретных действиях торговых партнеров страны. В этой связи существенно повышается значение внешнеторговой политики как одного из важнейших инструментов социально-экономического развития, повышения конкурентоспособности экономики и обеспечения защиты национальных товаропроизводителей. Увеличивается влияние внутренних мер регулирования внешней торговли в общем арсенале мер обеспечения экономической безопасности.*

В статье исследуется вопрос влияния реализации внешне-торговой политики на обеспечение конкурентоспособности национальной экономики в условиях глобальной нестабильности. Осуществлен анализ эффективности реализации внешней торговли в Украине и определены направления ее совершенствования. Определены пути повышения роли внешнеэкономической торговой политики в обеспечении конкурентоспособности национальной экономики на мировом рынке. Предоставляются предложения по укреплению позиций отечественной экономики.

Особое внимание уделено обобщению особенностей, специфики трансформации внешнеторговых отношений и проблемам формирования современной национальной внешнеторговой политики, установлению приоритетов реализации национальных интересов Украины в условиях ее интеграционного развития.

Ключевые слова: *внешнеэкономическая политика; внешне-торговая политика; конкурентоспособность экономики; глобализация; экспорт; импорт.*